

4. ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО ТА РЕГІОНАЛЬНОГО РІВНІВ

УДК 336.145.2

*Доц. К.П. Проскура, д-р екон. наук –
Київський НЕУ ім. Вадима Гетьмана*

ПОДАТКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ

Проаналізовано стан і перспективи розвитку ринку цінних паперів в Україні, досліджено особливості оподаткування операцій з цінними паперами та оцінено податковий потенціал цієї галузі господарської діяльності. Дослідження особливостей оподаткування операцій з цінними паперами та оцінювання податкового потенціалу цієї галузі є надзвичайно актуальними, оскільки, з одного боку, ця галузь діяльності потенційно може генерувати значні прибутки для учасників, що мають належним чином оподатковуватись, але, з іншого боку, в Україні мають бути створені умови для підвищення інвестиційної привабливості вітчизняних цінних паперів.

Ключові слова: ринок цінних паперів, операції з цінними паперами, податки, податковий потенціал.

Постановка проблеми. Ринок цінних паперів є складовою частиною фінансової системи держави та потенційно відіграє важливу роль у фінансуванні економіки як джерело додаткового й альтернативного фінансування різних галузей економіки та наповнення бюджету держави. Ринок цінних паперів є особливою сферою відносин, де здійснюється емісія, купівля-продаж цінних паперів та формується ціна на них.

З точки зору потенційних розмірів податкових надходжень, що могли б сплачуватись в бюджет суб'єктами ринку цінних паперів, на сьогодні в Україні цей потенціал мало реалізований через недосконалість механізмів оподаткування операцій з цінними паперами та загалом недорозвиненість і кризовий стан ринку цінних паперів, низькі рейтинги українських цінних паперів на світовому рівні, негативні очікування вітчизняних та іноземних інвесторів щодо вкладення коштів в український бізнес.

Очікувано в процесі відновлення української економіки після політичної та економічної кризи має розвиватися і ринок цінних паперів, і тоді треба своєчасно підготувати якісну нормативну базу для оподаткування таких операцій, оскільки чинна наразі практично відсутня.

Аналіз останніх публікацій. Питання сутності та проблем розвитку ринку цінних паперів досліджено у працях багатьох вітчизняних науковців, серед яких Ю. Алескерова, Т. Берднікова, Т. Грищенко, Ю. Кравченко, Д. Лук'яненко, І. Лютий, А. Пересада та ін. [1-3]. Стосовно дослідження податкового потенціалу, існує багато фундаментальних напрацювань щодо теорії податкового потенціалу та розроблено низку методик кількісного оцінювання податкового потенціалу. Серед науковців, які досліджували питання податкового потенціалу, варто виділити О. Богачова, А. Буряченко, М. Гапонюк, І. Горсько-го, Ю. Іванова, С. Каламбет, С. Онишко, В. Опаріна, Т. Паєнтко, Ю. Пасічника

та ін. [4, 5]. Але, незважаючи на наявність досить глибоких наукових розробок за визначеними напрямками, недостатньо дослідженими є питання саме оподаткування операцій з цінними паперами та оцінювання податкового потенціалу ринку цінних паперів, хоча він є важливим і перспективним в процесі подальшого розвитку економіки України, є однією з точок дотику в процесі євроінтеграції України й істотно впливає на рівень залучення іноземних інвестицій в економіку України.

Метою роботи є аналіз стану та перспектив розвитку ринку цінних паперів в Україні, дослідження особливостей оподаткування операцій з цінними паперами та оцінювання податкового потенціалу цієї галузі господарської діяльності.

Основні результати дослідження. За своєю суттю ринок цінних паперів є частиною фінансового ринку, тісно пов'язаною з грошовим і кредитним ринком, на якому здійснюються операції з цінними паперами. Основне призначення ринку цінних паперів полягає в тому, що він дає змогу акумулювати тимчасово вільні грошові кошти і направляти їх на розвиток перспективних галузей економіки. На ринку цінних паперів існує специфічний об'єкт торгівлі – цінні папери різних видів та призначень, а суб'єктами ринку є продавці, покупці і посередники, що мають намір випустити, продати або купити цінні папери.

Правовий режим функціонування ринку цінних паперів в Україні визначають, зокрема, Закон України "Про цінні папери та фондовий ринок" від 23.02.2006 р., № 3480-IV [6], Закон України "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні" від 30.10.1996 р., № 448/96-ВР [7], Закон України "Про депозитарну систему" від 6.07.2012 р., № 5178-VI [8] та ін.

Функції державного регулювання ринку цінних паперів розподілені різними міністерствами та відомствами, які можна згрупувати так:

1. Верховна Рада України, Президент України та Кабінет Міністрів України, які шляхом ухвалення законодавчих актів та нормативних актів з питань ринку цінних паперів, визначення напрямів державної політики щодо ринку цінних паперів, призначення складу Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку забезпечують загальні засади державного регулювання. До цієї групи належить також Міністерство юстиції, що виконує загальну нормотворчу функцію у державі.
2. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР), яка безпосередньо формує й забезпечує реалізацію єдиної державної політики з розвитку й функціонування в Україні ринку цінних паперів та їхніх похідних. ДКЦПФР підпорядкована Президентові України й підзвітна Верховній Раді України. До структури цього органу входять НКЦПФР, її центральний апарат і територіальні органи.
3. Державні органи, які в межах своєї компетенції здійснюють контроль або функції управління на ринку цінних паперів України. Це Фонд державного майна, Міністерство фінансів, Національний банк України, Антимонопольний комітет, Міністерство економіки, Державна фіскальна служба.

Національний банк України, виступаючи одним з регуляторів ринку цінних паперів, водночас є професійним учасником цього ринку, активно здійснює операції з цінними паперами, та державним органом регулювання ринку цінних

паперів, встановлюючи умови та контролюючи діяльність комерційних банків – професійних учасників ринку цінних паперів.

Водночас, питання оподаткування операцій з цінними паперами та оцінювання обсягів податкових надходжень від таких операцій безпосередньо пов'язані з оцінюванням розмірів і структури податкових платежів банківських установ та інших професійних учасників ринку цінних паперів.

Важливим є податкове регулювання ринку цінних паперів, що входить до функцій Державної фіскальної служби України. Зокрема, для забезпечення інвестиційної привабливості національної економіки необхідно створювати пільгові умови оподаткування операцій, пов'язаних з інвестуванням коштів, зокрема і через цінні папери. З іншого боку, податкове регулювання має бути спрямованим на запобігання існуванню тіньових схем ухилення від податків та відмивання грошей шляхом здійснення операцій з цінними паперами, забезпечення достатнього рівня податкових надходжень, що сплачують до бюджету суб'єкти ринку цінних паперів.

4. Державні органи, що виконують спеціальні функції контролю та нагляду за дотриманням законодавства в державі. До цієї групи належать Міністерство внутрішніх справ, Генеральна прокуратура, Служба безпеки України, Вищий арбітражний суд.

Для розуміння обсягів потенційних податкових надходжень від функціонування ринку цінних паперів в Україні потрібно вивчати базу оподаткування. Тому проаналізуємо показники результатів діяльності суб'єктів ринку цінних паперів за 2014 р. та перше півріччя 2015 р. та їх динаміку за даними, що розміщені на офіційному сайті НКЦПФР.

Обсяг залучених інвестицій в економіку України через інструменти фондового ринку протягом 2014 р. становив 217,25 млрд грн. Порівняно з аналогічним періодом 2013 р. обсяг залучених інвестицій в економіку України через інструменти фондового ринку збільшився на 76,06 млрд грн. У цьому ж періоду НКЦПФР зареєстровано 156 випусків акцій на суму 145,21 млрд грн. Порівняно з аналогічним періодом 2013 р. показник збільшився на 81,51 млрд грн.

НКЦПФР протягом 2014 р. зареєстровано 263 випуски облігацій підприємств на суму 38,30 млрд грн. Порівняно з аналогічним періодом 2013 р. обсяг зареєстрованих випусків облігацій підприємств зменшився на 4,11 млрд грн. Аналітичні дані щодо обсягів та структури випуску облігацій в 2014 р. представлено в табл. 1.

Протягом 2014 р. обсяг зареєстрованих випусків інвестиційних сертифікатів КУА ПФ становив 24,76 млрд грн, що менше на 4,04 млрд грн порівняно з даними за 2013 р. У 2014 р. обсяг зареєстрованих випусків акцій КІФ становив 6,35 млрд грн, що більше на 68,12 млн грн порівняно з показниками 2013 р. За результатами торгів на організаторах торгівлі обсяг біржових контрактів з цінними паперами протягом січня-грудня 2014 р. становив 629,43 млрд грн (табл. 2).

Протягом 2014 р., порівняно з даними 2013 р., обсяг біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі збільшився на 35,82 % (або на 166,00 млрд грн) (2013 р. – 463,43 млрд грн). Найбільший обсяг торгів за фінансовими інструментами на організаторах торгівлі протягом періоду зафіксовано з:

- державними облігаціями України – 553,29 млрд грн (87,90 % від загального обсягу біржових контрактів на організаторах торгівлі у 2014 р.);
- облігації підприємств – 33,80 млрд грн (5,37 % від загального обсягу біржових контрактів на організаторах торгівлі у 2014 р.) (табл. 3).

Табл. 1. Обсяг і кількість випусків облігацій підприємств протягом 2014 р., млн грн

Місяць	Обсяг випуску облігацій підприємств, млн грн				Кількість випусків
	підприємства (крім банків і страхових компаній)	банки	страхові компанії	загальний обсяг зареєстрованих випусків	
Січень	1090,9	400,0	0,0	1490,9	13
Лютий	3690,0	4550,0	0,0	8240,0	22
Березень	696,4	0,0	0,0	696,4	21
Квітень	525,8	0,0	0,0	525,8	7
Травень	5227,1	0,0	0,0	5227,1	12
Червень	3978,6	0,0	0,0	3978,6	21
Липень	2668,5	200,0	0,0	2868,5	15
Серпень	669,2	100,0	0,0	769,2	5
Вересень	585,0	0,0	0,0	585,0	9
Жовтень	6936,3	3000,0	225,0	10161,3	92
Листопад	1647,5	0,0	0,0	1647,5	16
Грудень	2106,8	0,0	0,0	2106,8	30
Усього	29822,1	8250,0	225,0	38297,1	263

За даними офіційного сайту НКЦПФР <http://nssmc.gov.ua/fund/analytics> [10]

Табл. 2. Обсяг біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі протягом 2014 р., млн грн

Мі- сяць	Організатор торгівлі										Усього
	УФБ	КМФБ	ПФТС	УМВБ	Іннекс	ПФБ	УМФБ	Перспектив	СЄФБ	УБ	
I	178,4	370,6	7258,0	0,03	11,4	737,5	69,8	34315,1	30,6	552,4	43523,5
II	8,8	251,6	7861,1	0,06	3,1	131,1	4,8	36448,2	4,3	506,7	45219,5
III	2,2	1553,2	3885,8	0,02	2,2	74,0	4,4	15683,8	27,7	566,7	21800,0
IV	107,7	675,2	4454,7	0,02	1,3	1328,2	3,3	13756,5	78,3	684,2	21089,4
V	4,6	217,6	6568,4	0,02	0,2	593,8	2,8	39593,2	13,8	648,8	47643,2
VI	6,4	834,0	10683,1	0,02	0,9	168,5	3,2	24269,1	34,0	661,9	36661,0
VII	11,0	468,4	7301,9	0,03	0,4	137,0	3,3	25911,4	15,0	984,8	34833,2
VIII	17,9	575,8	13127,2	0,02	0,8	471,3	4,1	113455,2	18,7	887,5	128558,5
XI	2,9	796,8	12596,9	0,0	0,9	2519,7	3,3	76985,6	197,0	883,2	93986,4
X	8,2	877,5	13628,2	0,0	0,6	3486,8	3,2	41111,3	22,5	843,5	59981,7
XI	8,8	1052,4	7515,0	255,1	0,4	2132,2	8,4	32047,0	116,9	647,4	43783,5
XII	106,4	2282,6	5030,0	2,3	5,2	959,5	8,2	42527,7	706,8	721,0	52349,6
Усього	463,1	9955,6	99910,2	257,59	27,3	12739,3	118,8	496104,0	1265,5	8588,0	629429,4

За даними офіційного сайту НКЦПФР <http://nssmc.gov.ua/fund/analytics> [10]

Що стосується ситуації на ринку цінних паперів в 2015 р. загалом, то торги на світових фондових ринках протягом червня 2015 р. демонстрували різновекторну динаміку. Станом на 30.06.2015 р. індекс ПАТ "Фондова біржа ПФТС" становив 350,84 пункту. Зміна по відношенню на кінець попереднього місяця становила +2,98 пункту (або +0,86 %). Станом на 30.06.2015 р. Індекс

ПАТ "Українська біржа" становив 1 026,16 пункту. Зміна по відношенню на кінець попереднього місяця становила +14,94 пункту (або +1,48 %).

Табл. 3. Обсяг біржових контрактів з фінансовими інструментами протягом 2014 р., млн грн

Мі-сяць	Акції	Облігації підприємств	Державні облігації України	Облігації місцевих позик	Інвестиційні сертифікати	Деривативи	Поточні облігації	Опадні (депозитні) сертифікати	Опціонні сертифікати	Усього
I	2003,5	2707,5	37429,0	2,2	272,3	1108,8	0,3	0,0	0,0	43523,5
II	676,5	1463,9	41984,9	3,4	48,8	1040,0	0,3	0,0	1,9	45219,5
III	1078,4	1692,9	17086,1	16,2	888,7	1033,7	0,4	0,0	3,6	21800,0
IV	2087,2	1992,4	15770,0	4,5	263,5	966,3	4,5	0,0	1,0	21089,4
V	1377,1	1660,4	43759,0	2,6	93,3	749,0	0,2	0,0	1,5	47643,2
VI	1084,2	4205,7	30285,1	6,8	310,1	760,8	0,0	0,0	0,0	36661,0
VII	1462,2	2584,4	29551,2	2,8	92,2	128,0	0,0	1000,3	12,0	34833,2
VIII	1355,4	5510,7	120894,8	3,0	181,0	591,4	0,0	0,0	22,3	128558,5
XI	3439,7	2432,1	86141,5	523,1	399,9	1041,8	0,0	0,0	8,2	93986,4
X	4617,8	3656,4	50557,7	9,7	489,5	640,6	0,0	0,0	9,9	59981,7
XI	4597,2	3081,1	34950,4	2,4	323,1	787,9	0,0	0,0	41,4	43783,5
XII	2818,0	2816,9	44881,7	3,6	890,0	763,1	0,0	0,0	176,4	52349,6
Усього	26597,1	33804,4	553291,3	580,3	4252,2	9611,5	5,6	1000,3	286,7	629429,4

За даними офіційного сайту НКЦПФР <http://nssmc.gov.ua/fund/analytics> [10]

За результатами торгів на організаторах торгівлі обсяг біржових контрактів з цінними паперами протягом червня 2015 р. становив 22,82 млрд грн. Такий результат досягнуто за рахунок обсягів торгів на ПАТ ФБ "Перспектива", якій за підсумками зазначеного періоду належало 89,94 % ринку та ПАТ ФБ "ПФТС" – 6,36 %.

Найбільший обсяг торгів за видами фінансових інструментів на організаторах торгівлі протягом періоду зафіксовано з державними облігаціями України на суму 20,55 млрд грн (90,04 % від загального обсягу біржових контрактів на організаторах торгівлі протягом червня 2015 р.) та з облігаціями підприємств – 1,01 млрд грн (або 4,42 %). Дані щодо розподілу обсягів біржових контрактів (договорів) на організаторах торгівлі за видами фінансових інструментів за червень 2015 р. в Україні представлено на рис. та в табл. 4.

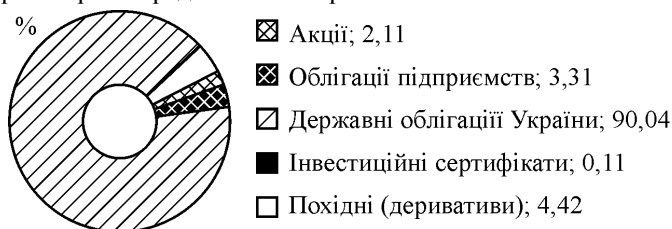

Рис. Розподіл обсягів біржових контрактів (договорів) на організаторах торгівлі за видами фінансових інструментів за червень 2015 р.
(за даними офіційного сайту НКЦПФР <http://nssmc.gov.ua/fund/stanrinku> [11])

Табл. 4. Обсяг біржових контрактів на організаторах торгівлі з розподілом за видами фінансових інструментів протягом червня 2015 р., млн грн

Організатор торгівлі	Акції	Облігації підприємств	Державні облігації України	Облігації місцевих позик	Інвестиційні сертифікати	Похідні (де-ривативи)	Ощадні (депозитні) сертифікати	Усього
УФБ	0,4	2,5	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	2,9
КМФБ	27,0	178,0	0,0	0,0	8,2	0,0	0,0	213,2
ПФТС	53,1	566,8	830,3	0,0	0,8	0,0	0,0	1451,0
УМВБ	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,0	0,4
ІННЕКС	0,8	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,8
ПФБ	48,5	0,0	0,0	0,0	0,9	0,0	0,0	49,4
Перспектива	15,4	5,4	19714,3	0,5	9,3	779,9	0,0	20524,7
СЄФБ	0,3	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6
УБ	335,7	2,5	4,8	0,0	6,3	228,9	0,0	578,3
Усього	481,2	755,4	20549,4	0,5	25,7	1009,2	0,0	22821,3

За даними офіційного сайту НКЦПФР <http://nssmc.gov.ua/fund/stanrinku> [11]

Протягом червня 2015 р. обсяг біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі на вторинному ринку становив 99,61 % від загального обсягу біржових контрактів протягом зазначеного періоду. Питома вага торгівлі на терміновому ринку становила 4,28 % від загального обсягу торгів на організованому ринку. Обсяг операцій за договорами РЕПО на організаторах торгівлі становив 1,53 млрд грн (6,73 % від загального обсягу торгів на організованому ринку).

Хоч наведені показники щодо результатів функціонування ринку цінних паперів і показують позитивну динаміку, наявне зменшення обсягів операцій враховуючи рівень інфляції, який тривав в аналізованому періоду, погіршення індексу вітчизняних фондових бірж. Загалом можна констатувати про кризовий стан ринку цінних паперів в Україні. Відповідно, можна припустити, що розмір податкових надходжень від операцій з цінними паперами, з урахуванням індексу інфляції, та загалом податковий потенціал даного ринку падає.

Розглянемо сутність поняття "податковий потенціал". Серед науковців немає єдиного розуміння цього поняття. У цьому дослідженні податковий потенціал розглянемо як прогнозний обсяг податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів, який реалізується через систему взаємодії податкового законодавства, податкових органів та платників податків з метою максимально можливого наповнення бюджетів фінансовими ресурсами з врахуванням мінімально можливих втрат платників податків для стимулювання економічно необхідних процесів у державі [4].

Загалом, показник податкового потенціалу має істотне аналітичне значення та може використовуватися для різних цілей:

- 1) для прогнозування і планування податкових надходжень у бюджет;
- 2) для визначення трансфертів у процесі регулювання міжбюджетних відносин на користь регіонів та галузей, що потребують фінансової підтримки;

3) для вирішення питань розвитку та підвищення ефективності податкової системи.

Джерелами формування податкового потенціалу виступають потенційні податкові надходження, можливості платників податків, ресурси бази оподаткування, тобто податкові бази та ставки [4]. Під час розгляду податкового потенціалу як основи формування податкових надходжень, виникає потреба у врахуванні потенціалу кожного окремого податку та особливості його стягнення. Зокрема, оподаткування операцій з цінними паперами є специфічним, оскільки: вони не є об'єктом оподаткування ПДВ, існує низка особливостей оподаткування цих операцій податком на прибуток, специфічно впливають на умови функціонування ринку цінних паперів загалом майнові та інші податки, що передбачені податковим законодавством України.

Податковий потенціал доволі тісно пов'язаний із більшістю елементів оподаткування, а саме: об'єктом оподаткування, податковою базою, податковою ставкою, податковим періодом, податковими пільгами. Причому податкова база та об'єкт оподаткування здійснюють вплив на обсяг податкового потенціалу, а при впливі на податкову ставку, податкові пільги і податковий період можна здійснювати вплив на реалізацію податкового потенціалу.

Щодо податкового потенціалу ринку цінних паперів, то на нього впливають як безпосередньо норми законодавства, що регулюють режим оподаткування суб'єктів ринку цінних паперів, так і норми законодавства, що впливають на умови господарювання емітентів цінних паперів, які обертаються на ринку, оскільки від них значним чином залежать результати діяльності та інвестиційна привабливість таких емітентів.

Варто зазначити, що з 01.01.2015 р. істотно змінено низку норм податкового законодавства, зокрема і норм, що безпосередньо стосуються цінних паперів. Основними змінами є те, що кардинально змінилися підходи до оподаткування податком на прибуток операцій з продажу цінних паперів та відмінено ціннопаперовий акциз. Ці зміни є позитивними для емітентів, торгівців та інших учасників ринку цінних паперів – для них податкове навантаження при здійсненні операцій з цінними паперами значно зменшилось. Але такі зміни водночас призведуть до скорочення обсягів податкових надходжень в бюджет від таких операцій. Під час оцінювання податкового потенціалу ринку цінних паперів потрібно також враховувати, що будь-які операції з цінними паперами не є об'єктом оподаткування ПДВ відповідно до норм ст. 196 Податкового кодексу, тобто практично всі учасники ринку цінних паперів, у частині операцій з цінними паперами, випадають з кола платників ПДВ, наразі найбільшого бюджетоутворюючого податку в Україні. Цим самим, вся ця сфера діяльності загалом має більш низький податковий потенціал, ніж інші.

Здійснимо детальніший аналіз змін в податковому законодавстві, що торкнулись діяльності суб'єктів ринку цінних паперів в 2015 р. (результати аналізу представлено в табл. 5).

Табл. 5. Аналіз змін у податковому законодавстві в 2015 р., що стосуються учасників ринку цінних паперів

Зміни в податковому законодавстві	
Позитивні зміни	Негативні зміни
1	2
1. Скасований особливий (акцизний) податок на операції з відчуження цінних паперів та операцій з деривативами. Починаючи з першого кварталу 2015 р. не потрібно готувати та подавати декларації з цього податку.	1. Можливість перенесення збитків, отриманих до 01.01.2015 в окремому податковому обліку сформульована у колізійний спосіб, що дає змогу органам державної фіскальної служби оспорювати правомірність перенесення таких збитків.
2. Чинний режим оподаткування коштів спільного інвестування та недержавних пенсійних фондів залишився без змін. Звільняються від оподаткування кошти інститутів спільного інвестування, а також платників податків, що здійснюють недержавне пенсійне забезпечення. Обсяг звільнених від оподаткування доходів інститутів спільного інвестування розширено порівняно з попередньою редакцією Податкового кодексу (далі – ПКУ) [9], оскільки чинна редакція дає змогу звільнювати від оподаткування не лише активи ІСІ чи доходи за такими активами, але також і інші доходи від діяльності (відсотки за позиками, оренді/лізингові платежі тощо).	2. Контролюючим органам надано право проводити перевірку правильності ведення бухгалтерського обліку відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності, а також визначення фінансового результату за відповідними стандартами.
3. Замість податкового обліку запроваджено новий порядок, який ґрунтується на визначенні фінансового результату (прибутку до оподаткування) за даними бухгалтерського обліку та його подальшого коригування на визначений перелік податкових різниць. Підприємства, які мають річний дохід в обсязі, що не перевищує 20 млн грн, не ведуть облік податкових різниць, визначених ПКУ (до цієї категорії попадає переважна більшість торговців цінними паперами та депозитарних установ). Отже, скасовується як такий окремих податковий облік і значно зростає важливість і точність ведення бухгалтерського обліку у податкових цілях.	3. Від'ємний фінансовий результат (збитки) від торгівлі цінними паперами не зменшує загальний фінансовий результат до оподаткування звітного періоду, а переноситься для врахування у відокремленому обліку операцій з цінними паперами у наступних податкових періодах.
4. Фінансовий результат за операціями з продажу або іншого відчуження цінних паперів не оподатковується окремо. Платники податку на прибуток (торговці цінними паперами та депозитарні установи як банки, так і небанківські фінансові установи), продовжують окремо визначати загальний фінансовий результат за операціями з цінними паперами. Податком на прибуток за ставкою 18 % оподатковується загальний позитивний фінансовий результат торговця цінними паперами чи депозитарної установи, визначений за правилами бухгалтерського обліку. Від'ємний загальний фінансовий результат враховується в окремому обліку в майбутніх періодах.	4. Ставка оподаткування інвестиційного прибутку фізичної особи від операцій з цінними паперами збільшилась від 15 % до 20 %. При цьому редакція другого речення абзацу першого пп. 170.2.9 ст. 170 ПКУ, яка містить помилкове твердження та суперечить іншим нормам ПКУ, не змінилась.
5. Штрафні санкції за наслідками перевірок податкових декларацій з податку на прибуток за 2015 р. не застосовуються.	5. Відсотки (дисконт), отримані власниками облігацій (фізичними особами) від їх емітента, власниками інших боргових цінних паперів оподатковуються за ставкою 20 %.

1	2
6. Податкові перевірки суб'єктів, які мають доходи до 20 млн грн за попередній календарний рік, у 2015 і 2016 рр. здійснюються виключно з дозволу КМУ, за заявою суб'єкта господарювання, за рішенням суду або в межах кримінально-процесуального законодавства за винятком перевірок дотримання норм законодавства з питань наявності ліцензій, повноти нарахування та сплати ПДФО, ЄСВ, відшкодування ПДВ.	6. Розширено базу оподаткування військовим збором – починаючи з 01.01.2015 р. до бази оподаткування включається будь-які доходи, що включаються до бази оподаткування ПДФО, зокрема інвестиційний прибуток за ставкою 1,5 %.
7. Від сплати авансових внесків з податку на прибуток звільнені новостворені платники та суб'єкти, у яких обсяг доходу за попередній звітний рік менший за 10 млн грн та платники, що перейшли зі спрощеної на загальну систему оподаткування. Для інших платників податку на прибуток порядок щомісячних авансових внесків не змінився.	7. Ставка ПДФО становить 15 % бази оподаткування, а відносно доходів, сукупна сума яких за місяць перевищує десятикратний розмір мінімальної заробітної плати на 1 січня року (12180 грн у 2015 р.), збільшилась до 20 % бази оподаткування.
8. Авансовий внесок при виплаті дивідендів розраховується не з усієї суми дивідендів, а з суми перевищення дивідендів, що підлягають виплаті, над значенням об'єкта оподаткування за рік, за результатами якого виплачується дивіденди. Зазначене правило застосовуються лише у випадку, якщо податкові зобов'язання за відповідний рік погашені. У разі наявності непогашеного зобов'язання (наявності податкового боргу) – авансовий платіж сплачується з усієї суми дивідендів.	8. Податок на нерухоме майно поширено на нежитлове нерухомість. Ставки податку для об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості встановлюються за рішенням сільської, селищної або міської ради у розмірі, що не перевищує 2 % розміру мінімальної заробітної плати встановленої на 1 січня звітного року, за 1 м ² бази оподаткування (24 грн у 2015 р.).
9. Встановлені можливості для застосування зменшених ставок ЄСВ у разі збільшення офіційної заробітної плати та виконання інших визначених законом критеріїв.	9. Запроваджено новий податок – транспортний, який справляється у фіксованій сумі в розмірі 25000 грн щорічно з легкових автомобілів з ємністю двигуна понад 3000 см ³ , які використовувались до 5 років.

Склав автор згідно з нормами ПКУ [9]

Розглянемо детальніше деякі нюанси нового механізму нарахування податку на прибуток підприємств, зокрема оподаткування цим податком операцій з цінними паперами. Відповідно до п. 134.1 ст. 134 ПКУ, об'єктом оподаткування є прибуток із джерелом походження з України та за її межами, який визначається шляхом коригування (збільшення або зменшення) фінансового результату до оподаткування, визначеного у фінансовій звітності підприємства відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності, на різниці, які виникають відповідно до положень ПКУ.

Різниці щодо операцій з продажу або іншого відчуження цінних паперів, визначаються відповідно до п. 141.2 ст. 141, згідно з яким фінансовий результат до оподаткування збільшується на суму від'ємного фінансового результату від продажу або іншого відчуження цінних паперів, відображеного у складі фінансового результату до оподаткування звітного періоду, визначеного за даними бухгалтерського обліку.

Пп. 141.2.3 п. 141.2 ст. 141 ПКУ встановлено, що платники податку окремо визначають загальний фінансовий результат за операціями з продажу або іншого відчуження цінних паперів звітного періоду. Якщо за результатами звітного періоду отримано від'ємний загальний фінансовий результат від операцій з продажу або іншого відчуження цінних паперів (загальна сума збитків від опе-

рацій з продажу або іншого відчуження цінних паперів, з урахуванням суми від'ємного фінансового результату від таких операцій, не врахованого у попередніх податкових періодах, перевищує загальну суму прибутків від таких операцій), сума такого від'ємного значення загального фінансового результату за операціями з продажу або іншого відчуження цінних паперів зменшує загальний фінансовий результат від операцій з продажу або іншого відчуження цінних паперів наступних звітних періодів, що настають за періодом виникнення зазначеного від'ємного значення фінансового результату (пп. 141.2.4 п.141.2 ст. 141 Кодексу).

Згідно з пп. 141.2.6 п. 141.2 ст. 141 ПКУ, положення п. 141.2 ст. 141 ПКУ не поширюються на:

- 1) операції платників податку з розміщення, погашення, викупу та наступного продажу, конвертації цінних паперів власного випуску, а також векселедавців, заставодавців та інших осіб, що видали неемісійний цінний папір, під час видачі та погашення таких цінних паперів;
- 2) операції РЕПО, операції з врахування векселів, інші операції з цінними паперами, які відповідно до положень (стандартів) бухгалтерського обліку визнаються кредитними;
- 3) операції з деривативами.

Враховуючи те, що починаючи з 01.01.2015 р. визначення фінансового результату за операціями з продажу або іншого відчуження цінних паперів здійснюється згідно з вимогами національних або міжнародних стандартів фінансової звітності, то від'ємний фінансовий результат за операціями з цінними паперами, сформований станом на 01.01.2015 р. за правилами податкового обліку, не зменшує загальний фінансовий результат від операцій з продажу або іншого відчуження цінних паперів у звітних періодах, починаючи з 2015 р., що в деяких випадках істотно може вплинути на сплачувану суму податку на прибуток.

Таким чином можна констатувати, що починаючи з 2015 р. переформатовано структуру податкових надходжень, які мають сплачувати суб'єкти ринку цінних паперів. Очікувано, що має збільшитись питома вага майнових податків, збільшитись рівень податкового навантаження для фізичних осіб, які отримують доходи від операцій з цінними паперами та очікувано має зменшитись обсяг надходження податку на прибуток. Цей перерозподіл структури податкових надходжень відповідає світовим тенденціям, але за попередніми оцінками загалом дасть загальне зниження податкового потенціалу ринку цінних паперів. З іншого боку, враховуючи кризовий стан ринку цінних паперів, що наразі склався в Україні, дані заходи є необхідними в контексті підвищення інвестиційної привабливості цінних паперів вітчизняних емітентів та стимулювання відновлення активності в даній галузі господарської діяльності.

Висновки. За результатами проведеного дослідження результатів діяльності ринку цінних паперів за 2014 р. та перше півріччя 2015 р. видно падіння обсягів діяльності та індексів вітчизняних фондових бірж. Загалом наразі в Україні ринок цінних паперів перебуває у кризовому стані зі стійкою тенденцією до звуження обсягів операцій з цінними паперами та падіння інвестиційної привабливості цінних паперів, емітованих вітчизняними підприємствами.

Зміни в податковому законодавстві, що вступили в дію з 2015 р., внесли низку позитивних і негативних змін в умови оподаткування операцій з цінними паперами. Ці зміни загалом очікувано призведуть до зниження податкових надходжень в бюджет, сплачуваних суб'єктами фондового ринку та іншими платниками податків, що здійснюють операції з цінними паперами. Перерозподіл структури податкових платежів, що надходитимуть в бюджет починаючи з 2015 р., має перерозподілитися в бік збільшення питомої ваги майнових податків та зменшення питомої ваги і абсолютної суми надходжень податку на прибуток підприємств; відміна ціннопаперового акцизу відповідно також призведе до зниження податкового навантаження на операції з купівлі-продажу цінних паперів. Загалом ці тенденції відповідають світовим і спрямовані на покращення інвестиційного клімату в Україні.

За оцінками податковий потенціал ринку цінних паперів в 2015 р. знизиться, передусім, з двох причин: загалом зменшення обсягів операцій на ринку цінних паперів та законодавчих змін в умовах оподаткування даної галузі господарської діяльності.

В умовах кризи ринку цінних паперів в Україні зниження податкового навантаження є позитивним моментом, оскільки має стати одним з чинників підвищення інвестиційної привабливості вітчизняних цінних паперів та стимулювання активності на цьому ринку.

Література

1. Алескерова Ю.В. Фінансовий ринок : підручник / Ю.В. Алескерова, М.О. Гончарук, Н.С. Ілліч. – Вінниця : Вид-во "Вікоп", 2010. – 484 с.
2. Кравченко Ю.Я. Ринок цінних паперів : навч. посібн. / Ю.Я. Кравченко. – К. : Вид-во "Дакор", 2008. – 663 с.
3. Грищенко Т.В. Роль інфраструктури ринку цінних паперів у формуванні його фінансових ресурсів / Т.В. Грищенко, І.С. Івахненко // Економіка та держава : наук.-практ. журнал. – 2010. – № 7. – С. 17-20.
4. Каламбет С.В. Податковий потенціал: теорія, практика, управління : монографія / С.В. Каламбет. – Дніпропетровськ : Вид-во "Наука і освіта", 2001. – 304 с.
5. Пасенко Т.В. Чинники формування податкового потенціалу ринку цінних паперів / Т.В. Пасенко, А.А. Гуменний // Бізнес Інформ : міжнар. наук. екон. журнал. – 2014. – № 2. – С. 327-331.
6. Закон України "Про цінні папери та фондовий ринок" від 23.02.2006 р., № 3480-IV. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3480-15/page5>.
7. Закон України "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні" від 30.10.1996 р., № 448/96-ВР. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/448/96-vr/page3>.
8. Закон України "Про депозитарну систему України" від 6.07.2012 р., № 5178-VI. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5178-17>.
9. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р., № 2755-VI. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
10. Аналітичні дані щодо розвитку фондового ринку. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://nssmc.gov.ua/fund/analytcs>.
11. Оперативні дані щодо стану фондового ринку. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://nssmc.gov.ua/fund/stanrinku>.

Проскура Е.П. Налоговый потенциал рынка ценных бумаг в Украине

Проанализированы состояние и перспективы развития рынка ценных бумаг в Украине, исследованы особенности налогообложения операций с ценными бумагами и дана оценка налоговому потенциалу данной отрасли хозяйственной деятельности.

Исследование особенностей налогообложения операций с ценными бумагами и оценка налогового потенциала данной отрасли являются чрезвычайно актуальными, поскольку, с одной стороны, данная область деятельности потенциально может генерировать значительную прибыль для участников, которая должна надлежащим образом облагаться налогами, но, с другой стороны, в Украине должны быть созданы условия для повышения инвестиционной привлекательности отечественных ценных бумаг.

Ключевые слова: рынок ценных бумаг, операции с ценными бумагами, налоги, налоговый потенциал.

Proskura K.P. Tax Potential of Securities Market in Ukraine

The status and prospects of development of securities market in Ukraine are analyzed. Some features of the taxation of operations with securities are studied. The tax potential of this sector of economic activity is assessed. The investigation of taxation features of operations with securities and assessment of the tax potential of this sector are extremely important because on the one hand this area of activity has the potential to generate significant profits for the participants and the profits must be properly taxed, but on the other hand favourable terms for increasing the investment attractiveness of the domestic securities should be created in Ukraine.

Keywords: securities market, operations with securities, taxes, tax potential.

УДК 657.01

*Проф. М.В. Корягін, д-р екон. наук;
ст. викл. Ф.Ф. Макарук – Львівська КА*

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ФОРМУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ РИНКІВ

Досліджено особливості та основні завдання організації обліку формування результатів діяльності ринків. Визначено основні посадові обов'язки головного бухгалтера ринків. Встановлено значення процесу формування облікової політики для облікового відображення витрат, доходів і результатів діяльності ринків. Виокремлено недоліки діючої облікової політики ринків. Досліджено особливості складання графіка документообігу на ринках. Відображено організацію обліку результатів діяльності ринків у вигляді економічної моделі, складовими частинами якої є первинна та підсумкова інформація, що формується у системі бухгалтерського обліку ринків.

Ключові слова: результати діяльності, ринки, головний бухгалтер, облікова політика, план рахунків, модель.

Вступ. В управлінні діяльністю підприємства важливе місце належить його обліковому забезпеченню, що потребує належної організації обліку. Дієва система обліку продукує потрібний обсяг інформації, необхідної управлінням. Так, С.А. Думлер стверджував, що дані обліку обіймають 78,5 % від загального обсягу інформації про підприємство [2]. При цьому облікова робота щодо організації, методики здійснення та узагальнення інформації про результати діяльності становить близько 40 %.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Організацію обліку результатів діяльності сучасні науковці визначають по-різному. В.П. Завгородній та В.В. Сопко [10, с. 6] розглядають організацію бухгалтерського обліку результатів діяльності у широкому та вузькому розумінні відповідно як "організацію обліку як системи" або "організацію його функціонування (управління ним) у просторі та часі". На думку Л.А. Костецької, А.М. Кузьмінського, Т.А. Миланич, В.К. Савич, Л.П. Скотнікової та О.О. Солодовнік [1, с. 4; 6, с. 80; 5, с. 79],